

ส่วนที่ 1

บทที่ 1

บททั่วไป

ความเบื้องต้น

กฎหมายลักษณะพยานเป็นกฎหมายที่ศึกษาลงถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ของการรับฟังพยานเพื่อประกอบการพิจารณาคดี

ในการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงศาลจำเป็นต้องอาศัยพยานหลักฐานต่าง ๆ เป็นเครื่องชี้ขาดข้อเท็จจริง เพื่อนำไปสู่การหาความจริงที่เกิดการโต้แย้งหรือพิพาทจึงต้องมีหลักเกณฑ์หรือระเบียบควบคุมการเสนอพยานหลักฐานดังกล่าว คือ กฎหมายลักษณะพยาน

จึงสรุปความหมายของกฎหมายลักษณะพยานได้ว่า คือกฎหมายที่ควบคุมการนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์หาความจริงในการพิจารณาคดี จัดเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติซึ่งกำหนดขั้นตอนหรือวิธีการดำเนินการเฉพาะส่วนพยานหลักฐานทั้งในคดีอาญาและคดีแพ่ง

ระบบค้นคว้าหาข้อเท็จจริง ปัจจุบันมีอยู่ 2 ระบบ

ระบบกล่าวหา

ระบบไต่สวน

ระบบกล่าวหา มีจุดกำเนิดในประเทศอังกฤษซึ่งใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ต่อมาแพร่หลายเข้าสู่ประเทศที่อยู่หรือเคยอยู่ในเครื่องจักรภพของอังกฤษ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา มาเลเซีย สิงคโปร์ อินเดีย ศรีลังกา

ในระบบกล่าวหานี้จะมีคู่กรณีสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคือ ฝ่ายกล่าวหา (โจทก์) อีกฝ่ายคือ ฝ่ายถูกกล่าวหา (จำเลย) ทั้ง 2 ฝ่ายจะเสนอพยานหลักฐานต่อศาลซึ่งทำหน้าที่เป็นคนกลางที่จะชี้ขาดข้อเท็จจริง ระบบนี้เปิดโอกาสให้คู่กรณีทั้ง 2 ฝ่ายได้สู้คดีกันอย่างเต็มที่ ศาลไม่อาจค้นหาความจริงโดยตนเองได้นอกจากอาศัยพยานหลักฐานที่เสนอมาเท่านั้น ในระบบกล่าวหานี้มีใช้ระบบลูกขุนโดยใช้คณะลูกขุน (ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่ง) เพื่อชี้ขาดข้อเท็จจริงแทนศาล ปัจจุบันระบบลูกขุนทำให้การพิจารณาคดีล่าช้าจึงไม่นิยมกัน

ระบบไต่สวน มีจุดกำเนิดในทวีปยุโรปในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือระบบประมวลกฎหมาย

ระบบไต่สวนนี้ศาลจะค้นคว้าหาข้อเท็จจริงด้วยตนเอง มีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาชี้ขาดข้อเท็จจริงได้โดยไม่ต้องให้คู่กรณีเสนอพยานหลักฐานมาในคดี ระบบนี้จึงอาจมีฝ่ายกล่าวหาหรือไม่ก็ได้ นักกฎหมายบางท่านกล่าวว่าในระบบนี้ศาลจะเป็นผู้กล่าวหาและเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงเอง

ในระบบนี้หากแยกผู้ทำหน้าที่ชี้ขาดข้อเท็จจริงแล้วมี 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคือศาลเป็นผู้หาข้อเท็จจริง อีกฝ่ายคือผู้ถูกกล่าวหา สำหรับโจทก์ผู้ฟ้องคดีเป็นเพียงตัวประกอบในการชี้ขาดข้อเท็จจริงเท่านั้น

วิวัฒนาการกฎหมายลักษณะพยานของไทย

กฎหมายลักษณะพยานของไทยมีความเป็นมาแต่แรกเนื่องจากได้รับวัฒนธรรมจากอินเดีย การตรากฎหมายลักษณะพยานครั้งแรกได้กระทำในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 จนกระทั่งรัตนโกสินทร์ศก 113 (พ.ศ. 2437) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกาศใช้กฎหมายลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ตามกฎหมายนี้มีข้อความหลายตอนแสดงให้เห็นว่าระบบค้นคว้าข้อเท็จจริงของไทยเราใช้ระบบกล่าวหา กล่าวคือ มีฝ่ายกล่าวหา และฝ่ายถูกกล่าวหา ต่อมาเมื่อไทยเราได้มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงได้มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับกฎหมายลักษณะพยานสอดแทรกในกฎหมายวิธีพิจารณาความ โดยในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติไว้ในลักษณะ 5 ตั้งแต่มาตรา 84 ถึงมาตรา 130 และในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติไว้ในภาค 5 ตั้งแต่มาตรา 226 ถึงมาตรา 244

กฎหมายลักษณะพยานในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้นบัญญัติถึงวิธีการเสนอค้นคว้าหาข้อเท็จจริงในการดำเนินคดีแพ่ง ส่วนในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติถึงวิธีการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงในการดำเนินคดีอาญาซึ่งบางกรณีมีการใช้วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างเดียวกัน บางกรณีก็แตกต่างกันเนื่องจากใช้กฎหมายคนละฉบับ นอกจากนี้กฎหมายลักษณะพยานยังมีกฎหมายอื่น เช่นตาม พ.ร.บ.จัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 44 การอ้างและขึ้นบัญชีระบุพยานของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ให้กระทำภายในระยะเวลาที่ศาลแรงงานกำหนดตามที่เห็นสมควร

มาตรา 45 "เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความแท้จริงในข้อเท็จจริงแห่งคดีให้ศาลแรงงานมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร"

ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความใดอ้างหรือที่ศาลแรงงานเรียกมาเองให้ศาลแรงงานเป็นผู้ซักถาม ด้วความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลแรงงาน

....."

ตามประมวลรัษฎากร พยานเอกสารจะฟังได้นั้นเอกสารต้องปิดอากรแสตมป์ตามที่กฎหมายกำหนด

กฎหมายลักษณะพยานของไทยที่ได้วิวัฒนาการถึงปัจจุบันเป็นกฎหมายที่มีพื้นฐานอยู่ในระบบกล่าวหาโดยมีโจทก์เป็นผู้กล่าวหา จำเลยเป็นผู้ถูกกล่าวหา ทั้ง 2 ฝ่ายเสนอพยานหลักฐานให้ศาลทำหน้าที่เป็นคนกลางชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดี

อย่างไรก็ตามนักกฎหมายยุคใหม่มองว่าระบบการค้นหาข้อเท็จจริงของไทยเรามีลักษณะผสมระหว่างระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน ทั้งนี้เพราะตามกฎหมายลักษณะพยานของไทยมีบทบัญญัติอยู่หลายตอนที่ให้อำนาจศาลสามารถสืบพยานหลักฐานเองได้โดยไม่ต้องมีคู่กรณีฝ่ายใดเสนอพยานหลักฐานมา แต่ศาลไม่ค่อยใช้อำนาจดังกล่าว บทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลดังกล่าว เช่นในคดีแพ่ง ป.วิ.แพ่ง ม.86 วรรค 3 "เมื่อศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานอื่นเกี่ยวกับประเด็นในคดีมาสืบเพิ่มเติม ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไป ซึ่งอาจรวมทั้งการที่จะเรียกพยานที่สืบมาแล้วมาสืบใหม่ด้วยโดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ" หรือในคดีอาญา ป.วิ.อาญา ม.228 "ระหว่างพิจารณาโดยพลการหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมจะสืบเองหรือส่งประเด็นก็ได้"

ตัวบทกฎหมายลักษณะพยาน

ประเทศไทยใช้ระบบประมวลกฎหมาย จึงต้องมีตัวบทกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร กฎหมายลักษณะพยานของไทยก็เช่นกันต้องมีตัวบทเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

1. ตัวบทโดยตรง แบ่งได้ตามลักษณะของคดีดังนี้

¹ พ.ร.บ.จัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522

คดีแพ่ง บัญญัติใน ป. วิ. แห่ง ม. 84-130

คดีอาญา บัญญัติใน ป. วิ. อาญา ม. 226-244

คดีอื่นๆ ต้องเป็นไปตามกฎหมายพิเศษนั้น เช่น คดีแรงงาน พ. ร. บ. จัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ม.44 เรื่อง บัญชีระบุงพยานบัญญัติว่า " การอ้างและอื่นบัญญัติระบุงพยานของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ให้กระทำภายในระยะเวลาที่ศาลแรงงานกำหนดตามที่เห็นสมควร" ม.45 เรื่อง อำนาจศาลในการเรียกพยานหลักฐาน บัญญัติว่า "เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะได้ความแจ่มชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดีให้ศาลแรงงานมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองจากที่เห็นสมควร"

2. ทั่วบทที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายลักษณะพยาน แบ่งได้ตามลักษณะของคดีได้ดังนี้

คดีแพ่ง ป. วิ. แห่ง ม.1(7), 1(10), 138, 177 วรรค 2, 182-185 199 วรรค 2 สิทธิขำเลยในการสืบพยานกรณีขำเลยขาคัดอื่นคำให้การ, 205 วรรค 3 สิทธิคู่ความที่ขาคัดพิจารณาในการสืบพยาน

คดีอาญา ป. วิ. อาญา ม. 133 วรรค 2, 134, 135, 172, 174, 176 วรรค 1

กฎหมายอื่นๆ ป.พ.พ. ในส่วนข้อสันนิษฐานของกฎหมายต่างๆ เช่น ม. 1369, 1370, 1373 ป. อาญา ในส่วนข้อสันนิษฐานของกฎหมาย เป็นต้น

คำนิยามหรือศัพท์เทคนิคบางคำในกฎหมายลักษณะพยาน

คำนิยามที่ไม่ได้บัญญัติในทั่วบทกฎหมายลักษณะพยานตรงๆ แต่พอเทียบเคียงได้จากกฎหมายลักษณะพยาน

พยานหลักฐาน แบ่งได้ 3 ความหมาย

- ความหมายอย่างกว้าง หมายถึง ทุกสิ่งที่สามารถนำมาประกอบการพิจารณาได้
- ความหมายอย่างกลาง หมายถึง สิ่งที่ยังในคดีจะรับฟังได้หรือไม่ก็ได้
- ความหมายอย่างแคบ หมายถึง เฉพาะสิ่งที่รับฟังได้ในคดีเท่านั้น

พยาน แบ่งได้ 2 ความหมาย

ก. **หมายถึงพยานหลักฐาน** เป็นการย่อกำจากพยานหลักฐานนั่นเอง เช่น เรียกกฎหมายลักษณะพยาน หรือ เช่น ป. วิ. อาญา ใน ม.226, 238

ข. **หมายอิงพยานบุคคล** เป็นการย่อมาจากพยานบุคคล เช่น ป.วิ. แห่ง ม.106-121, ป.วิ. อาญา ม. 232-237

การชี้สองสถาน คือ กระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของศาลชั้นต้นที่ได้ทำไปหลังจากจำเลยยื่นคำให้การแก้ฟ้องแย้ง เพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาท หน้าที่น่าสืบ และลำดับในการนำพยานหลักฐานเข้าสืบ

บางท่านให้ความหมายของการชี้สองสถานย่อๆ ว่า **"สถานแรก** กำหนดประเด็นข้อพิพาท **สถานที่สอง** กำหนดหน้าที่น่าสืบในปัญหาข้อเท็จจริง"

ส่วนในคดีอาญาไม่มีการชี้สองสถาน ทางปฏิบัติที่เรียกว่าชี้สองสถาน ในทางคดีอาญาที่จริงเป็นเรื่องที่ศาลถามจำเลยว่าจะให้การรับหรือปฏิเสธ ถ้ารับในคดีโทษเบาตาม ป.วิ.อาญา ม.176 วรรคแรกก็อาจไม่ต้องสืบพยานสามารถพิพากษาได้ แต่ถ้าปฏิเสธก็สืบพยานต่อ จนบางทีอาจเรียกภาษาปฏิบัติในคดีอาญาที่เรียกว่า ชี้สองสถาน คือ **สถานแรก**รับสารภาพ **สถานที่สอง**ปฏิเสธ

ประเภทพยานหลักฐาน

ตามด้วยทฤษฎีหมายไทย แยกออกเป็น

ก. พยานบุคคล

ข. พยานเอกสาร

ค. พยานวัตถุ

ตาม ป.วิ.อาญา ผู้ชำนาญการพิเศษซึ่งมาเบิกความต่อศาลจัดอยู่ในประเภทพยานบุคคล ตาม ป.วิ.แห่งก็ทำนองเดียวกัน ใน ม.88 ป.วิ.แห่งบัญญัติถึงเรื่องการตรวจสถานที่ สถานที่ที่ก่อเหตุเป็นพยานวัตถุได้

แบ่งตามความเชื่อถือของพยาน ซึ่งใช้กับพยานบุคคล หรือพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุก็ได้

1. พยานดีที่สุด (Best Evidence) นับเป็นพยานชั้นที่หนึ่ง ซึ่งมีน้ำหนักมาก
2. พยานชั้นที่รอง (Inferior Evidence) นับเป็นพยานชั้นที่สองซึ่งมีน้ำหนักน้อยกว่า

แบ่งตามลักษณะความรู้เห็นในประเด็นที่ต้องการทราบ

1. พยานโดยตรง (Direct Evidence) เช่น เห็นคนยิงกันต่อหน้า
2. พยานพหุเหตุแวดล้อมกรณี (Circumstantial Evidence) เช่น มีหยดเลือดจากศพ ไปถึงจำเลย หรือมีผู้เห็นจำเลยถือปืนวิ่งออกจากที่เกิดเหตุในเวลาใกล้เคียง

ประจักษ์พยานและพยานบอกเล่า

1. ประจักษ์พยาน Eye witness หรือ Direct Evidence คือ พยานที่ได้เห็นเหตุการณ์แห่งคดีโดยตรง

2. พยานบอกเล่า (Hearsay) คือ พยานซึ่งรับคำบอกเล่ามาจากอีกทอดหนึ่ง

พยานคู่กับพยานเดี่ยว

1. พยานคู่ ในข้อเท็จจริงอย่างหนึ่ง อาจมีผู้รู้เห็นหลายคน เช่น ในเวลาที่ ก. ข. วิวาทกัน ข. ใช้มีดแทง ก. ตาย นาย 1,2,3,4 อยู่ในบริเวณนั้นและเห็นเหตุการณ์ เรียกว่าเป็นพยานคู่ พยานคู่ก็มีลักษณะดังนี้

ก. ไม่จำเป็นต้องอยู่ในที่เดียวกัน

ข. ไม่จำเป็นต้องเห็นหมดทุกระยะ

ค. ระหว่างพยานด้วยกันไม่จำเป็นต้องเห็นซึ่งกันและกัน

2. พยานเดี่ยว ต่างไม่ได้เห็นเหตุการณ์เรื่องเดียวกันในขณะเดียวกัน เช่น หลังจากเกิดเหตุมีเสียงปืนดัง จำเลยถือปืนวิ่งผ่านหน้าบ้านพยาน ถ้าพยานเห็นในขณะนั้น เรียกว่าพยานเดี่ยว ถ้าพยานอื่นอยู่กับภรรยาที่ถือว่าเป็นพยานคู่ ถ้า นาย ค. เดินสวนทางกับจำเลย นาย ค. ก็เป็นพยานเดี่ยว

ความมุ่งหมายของการแบ่งแยกพยานคู่กับพยานเดี่ยวก็เพื่อประโยชน์ในการชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานว่าใครควรนำเชื่อกันว่า เช่น พยานเบิกความว่า เห็นจําเลขวิ่งห่างไปในระยะ 2 วา พยานอาจจะเบิกความว่า 5 วา 8 วาก็ได้ ไม่มีใครรับรองได้ว่าพยานนี้ให้การเท็จหรือจริง เราไม่อาจหาอะไรมาทดสอบค่าเบิกความของพยานเดี่ยว ถ้าเป็นพยานคู่เราอาจทดสอบซึ่งกันและกันได้ว่า นาย 1 กับนาย 2 เห็นเหตุการณ์อย่างไร ตรงกันหรือไม่ วิธีซักพยานขึ้นอยู่กับตัวผู้ซักเอง ซึ่งอาจใช้วิธีทดสอบจากเวลาและพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นว่าแตกต่างกันในข้อสาระสำคัญหรือข้อผลความ เช่น พยานคนหนึ่งเห็นจําเลขแต่งชุดผ้าโสร่งสีดำ อีกคนเบิกความว่าจําเลขแต่งชุดผ้าโสร่งสีน้ำเงิน เช่นนี้ แตกต่างกันในข้อผลความ

การเบิกความนั้นพยานคู่อาจจะถูกแนะนำเสียนสอนได้ว่าคนแรกเบิกความอย่างไรให้คนหลังเบิกความตาม ดังนั้น ในทางปฏิบัติถ้าพยานคู่มาศาลคนเดียว คู่ความฝ่ายตรงข้ามอาจขอเลื่อนการพิจารณา รอให้พยานคู่มาพร้อมกันแล้วเบิกความในวันเดียวกัน

ถ้าพยานคู่เบิกความสอดคล้องกัน พยานคู่นี้มีน้ำหนักกว่าพยานเดี่ยว ถ้าพยานคู่เบิกความต่างกันในสาระสำคัญ ด้อยค่าของพยานเดี่ยวก็อาจมีน้ำหนักกว่า ในทางปฏิบัติอาจมีพยานหลักฐานอื่นประกอบการพิจารณาน้ำหนักของพยาน อย่างไรก็ตาม ไม่เป็นการแนะนำเสมอไปที่พยานคู่จะเบิกความมีน้ำหนักมั่นคง ต้องดูพฤติการณ์ต่าง ๆ ประกอบด้วย เพราะถ้าพยานเดี่ยวมีพยานหลักฐานอื่นประกอบพยานเดี่ยวก็อาจมีน้ำหนักมั่นคงมาก เช่น นาย ค. เบิกความว่า เห็นจําเลขวิ่งสวนมา เขาเป็นโยนลงไปใต้น้ำ เมื่อเจ้าพนักงานลงไปงมดูก็พบปืนจริง นับว่า นาย ค. เป็นพยานเดี่ยวที่มีน้ำหนักมั่นคง

สามัญพยาน กับ วิจักษณ์พยาน (ปัจจุบันไม่นิยมใช้เรียก)

- (1) สามัญพยาน คือ พยานบุคคลที่มีความรู้เห็นอย่างบุคคลธรรมดา
- (2) วิจักษณ์พยาน คือ พยานผู้ที่มีความรู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ชำนาญการพิเศษ

โมกษพยาน (โมกษพยาน) คือพยานผู้เป็นผู้บริสุทธิ์ (ผู้พ้นแล้ว) อันหมายถึงพระภิกษุสามเณรในพุทธศาสนา (ปัจจุบันไม่นิยมใช้เรียก)

พยานสาธิต (Demonstrative Evidence) คือพยานหลักฐานใดที่สามารถจะแสดงท่าทางหรือพฤติการณ์ต่าง ๆ ให้ศาลทราบได้ (ดีกว่าบอกเล่าด้วยวาจา เช่น พยานสามารถแสดงท่าทางและลักษณะได้ว่าเห็นจําเลขกระทำโดยพฤติการณ์อย่างไร ร่างกายมีลักษณะพิการอย่างไร อาการรูปหน้าเสียโฉมเป็นอย่างไร มองเห็นในระยะใกล้ไกลต่างกันอย่างไร ลักษณะเหล่านี้เป็นเรื่องเห็นจริงเห็นจึงได้ พยานแบบนี้ใช้กันมากในต่างประเทศ เช่น ในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

หลักที่ใช้ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริง

ปกติแล้วการวินิจฉัยข้อเท็จจริงศาลต้องอาศัยพยานหลักฐานต่าง ๆ อาจเป็นพยานบุคคล พยานวัตถุ พยานเอกสารที่เข้าสู่สำนวนในคดี ข้อเท็จจริงที่ศาลวินิจฉัยศาลต้องอาศัยหลักวิชาตรรกศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาที่ว่าด้วยความเป็นไปได้ระหว่างเหตุกับผลเป็นหลักในการช่วยวินิจฉัย.